

SAMEN LEZEN: KIEZEN VOOR KWALITEIT

Hoe een ontmoeting op perron 9 toegang gaf tot de magische wereld van Samen Lezen

JAN STEYAERT & HERLINDE DELY

Sinds eind 2018 zijn we als Expertisecentrum Dementie Vlaanderen betrokken bij Samen Lezen. In samenwerking met Het Lezerscollectief organiseren we dit onder de naam Jouw verhaal telt, met financiële en sterk inhoudelijke steun van Cera in de Vlaamse dementiezorg. Een wondermooi verhaal dat allemaal behoorlijk toevallig is ontstaan.

Perron 9 ^{3/4}

Het was rond een uur of acht 's morgens in de zomer van 2017 toen ik, Jan Steyaert, op perron negen van Berchem station de toegang tot Samen Lezen vond. Het was niet perron 9 ^{3/4}, maar er ontvouwde zich wel een magische wereld. Ik kwam er Dirk Terryn tegen, met wie ik ergens in de vorige eeuw een paar jaar de lerarenopleiding Nederlands volgde. Het was minstens 25 jaar geleden dat we elkaar voor het laatst zagen, en een half uur pendelen tussen Berchem en Brussel gaf ons veel te weinig tijd om over een kwart eeuw bij te praten.

Dirk werkte bij het Ministerie van Onderwijs met de opdracht om cultuur, waaronder literatuur, in het Vlaamse onderwijs binnen te brengen, een taak die ook mij toekomt bij het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen. En zo werden onze werelden net voor het binnenrijden van Brussel-Noord met elkaar verbonden. Dirks ouders woonden in woonzorgcentrum Capenberg in Boechout, en via via was hij er met Samen Lezen gestart. Hij nodigde me uit om eens een sessie mee te volgen.

Aangenaam verrast

Uit beleefdheid en een beetje uit nieuwsgierigheid trok ik ongeveer een jaar later richting Boechout om een sessie Samen Lezen van leesbegeleider Sandra bij te wonen. Ik verwachtte een voorleessessie. In het archief van mijn Outlook vond ik nog mails terug met *Voorlezen in WZC's* als onderwerp.

Hoe verkeerd kon ik zijn? Dat was namelijk allesbehalve wat er gebeurde. Ik werd zelfs van mijn sokken geblazen door wat er wél gebeurde. Ik zag bij de deelnemers betrokkenheid, participatie, veel interactie, maar ook gespannen aandacht en vreugde zoals leesplezier. Allemaal trefwoorden die normaal gezien niet worden gelinkt aan personen met dementie of woonzorgcentra, maar die hier wel duidelijk zichtbaar werden.

Verfrissende methode

Ik had er snel spijt van dat ik geen notities van mijn leesbezoek had genomen, maar de herinneringen staan nog in mijn geheugen gegrift. De groep van acht bewoners luisterde aandachtig naar het kortverhaal. Iedereen had een uitgeprint exemplaar, in groot lettertype, voor zich liggen. Ook was er koffie, thee en koekjes voorzien. Sandra las de tekst luidop en liet op goed gekozen momenten een korte pauze. Soms liet ze gewoon een stilte om ruimte te laten voor een reactie, om dan verder te lezen. En soms werd een pauze gevolgd door een open vraag. Nadien was er een langere pauze voor reacties en reflecties, om vervolgens nog eens over de meest opvallende zinnen te gaan. De sessie eindigde met het lezen van een gedicht dat inhoudelijk bij het kortverhaal aansloot.

Die sessie eind 2018 en de verschillende leesbezoeken die daarop volgden, hebben indruk op mij gemaakt. Ze laten zien dat Samen Lezen een verfrissende methode is. Het is nog een brug te ver om te zeggen dat ze de dagbesteding in de dementiezorg radicaal verandert, maar ze is wel een toekomstgerichte en vernieuwende aanpak. Bovendien blaast ze alle stereotiepe beelden van personen met dementie en dementiezorg weg, en bouwt ze zo aan een genuanceerde beeldvorming.

En we waren vertrokken...

Nog in 2018 organiseerden we een korte sessie over Samen Lezen tijdens de lancering van ons referentiekader en in september 2019 een studiemoment voor mogelijk toekomstige leesbegeleiders. In maart 2020 volgde er een bezoek aan The Reader in Liverpool en snel daarna kwam er steun vanuit Cera en startte *Jouw verhaal telt*. We waren vertrokken...

Met de opleiding van 12 leesbegeleiders in april 2022 en 12 nieuwe leesbegeleiders in april 2023 is er een stevige start gemaakt. Maar daar mag het niet stoppen, want Samen Lezen is een frisse vernieuwing in de dagbesteding in woonzorg- en dagcentra. Bovendien illustreert het in al haar (schijnbare) eenvoud de fundamenteën van ons referentiekader rondom de kwaliteit van leven, wonen en zorg bij dementie.

Menselijkheid

Ik, jij, Samen MENS. Met deze slagzin zetten de Vlaamse Expertisecentra Dementie en honderden zorgverleners hun schouders onder warme, persoonsgerichte zorg voor mensen met dementie en hun gezinnen. Met 'zorg' in de breedste betekenis van het woord: we nemen de kwaliteit van leven, wonen en zorg als breed spectrum om aan te bouwen. Mensen met dementie vragen om als MENS gezien te worden: als volwaardige, gerespecteerde mensen die, mét hun aandoening dementie, zin trachten te geven aan hun leven. Leven met dementie is daarbij de betrachting.

Methodieken als Samen Lezen dragen hun steentje daaraan bij. Geen kinderlijke teksten, geen betuttelende aanpak, maar een oprecht moment van verbinden met elkaar en met een kort kortverhaal (ongeveer 2 pagina's) met aansluitend een gedicht. Qua **beeldvorming** over dementie kan dit tellen. Hier komen geen patiënten samen. Dit is geen tijdverdrijf dat goed staat op papier. Samen Lezen is een volwaardige activiteit die onderstreept dat elke persoon met interesse in het geschre-

ven woord, hier waarde in kan vinden. Ook met dementie geniet je immers van een literaire tekst. Dichter bij het **normalisatieprincipe** komen we niet.

Voor iedereen

Elke deelnemer haakt in volgens zijn of haar mogelijkheden. Wie wil, kan zelf voorlezen. Wie liever gewoon luistert, is even welkom. Onbewust spreekt de leesbegeleider die mate van **autonomie of geborgenheid** aan die voor de deelnemer met dementie comfortabel is. En dit is voor elk van hen verschillend. Mensen met gevorderde dementie worden niet op voorhand uitgesloten. Ook zij beleven de teksten op een waardevolle – misschien minder zichtbare – manier. Het vraagt wel wat van de leesbegeleider om zijn aanpak en de vraagstelling zo te differentiëren dat die voor alle deelnemers rond de tafel aanspreekt. Sommige mensen met dementie zijn nog zeer goed in staat om hun gedachten en gevoelens te verwoorden. Bij anderen speelt zich mentaal een associatief verhaal af, dat geen woorden meer krijgt. Of dat enkel nog met ‘ja’ of ‘nee’, een glimlach of het ontspannen van de schouders geuit kan worden. Hier de meest passende vragen en woorden voor vinden, heet **afgestemde zorg**.

Ruimte voor de (mantel)zorger

Sommige initiatieven van Samen Lezen stellen hun leesgroep ook open voor de **mantelzorger(s)** van de persoon met dementie. Het is een activiteit waar beiden welkom zijn. Voor een mantelzorger kan de samenleessessie, los van de literaire waarde van het moment, ook betekenisvol zijn op een andere manier: het is een moment van verbinding met de persoon voor wie hij zorgt. De mantelzorger stapt even uit zijn zorgrol en kan zich terug partner, broer, zus, kind... voelen. De spreekwoordelijke last van het zorgen kan even opzijgezet worden.

De motor van een samenleessessie is uiteraard de enthousiaste, warme leesbegeleider met in zijn bagage een stevige opleiding in de methodiek en een hart voor de doelgroep. Vertrekkend op platform 9¾ begeleidt hij een rechtstreekse rit naar een onbekende bestemming, een kleurenpalet aan emoties en een waaier aan herinneringen. Het zesde fundament **‘een warm team van zorgverleners en vrijwilligers’** zet Samen Lezen om van theorie naar praktijk.

